گوڤارا ئەكادیمی یا زانكویا نەوروز (المجلة الأكاديمية لجامعة نوروز)، پ.١٣ ژ.١، ٢٠٢٤
حقوق الطبع والنشر ©2017. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة
المشاع الابداعي النسبي – CC BY-NC-ND 4. 0.
e-ISSN: 2520-789X
https://doi.org/10.25007/ajnu.v13n1a708

سالوخدانا دەڤگێریا ئایینی دهۆزانێن(ئەحمەدێ نالبەند)دا

هدی صدیق احمد، كۆلێژی زمانەكان، بەشی زمانی كوردی، زانكۆی دهۆك، كوردستان-عێراق

كورتی

ئه ڤ ڤه كولینه ب ناڤێ (سالوخدانا ده ڤگیریا ئایینی دهوزانین ئه حمه دێ نالبه ند)دا ،ڤه كولینه ل سه ر په یوه ندییا ره وشه نبیرییا هرزانین وی ب تیكستسن ئایینیڤه ،دیسان هه ولدانه ژبو دیاركرنا شاره زایی و زیره كیا هوزاڤانی دبیاڤێ وه رگرتن و به رجه سته كرنا تیكستێن ئایینیدا ئه ڤ سالوخدانه به لگه یه كا روهن و ئاشكه رایه ل كاریگاربوونا وی ب تیكستێن ئایینی ب تایبه تی قورئانا پیروز ،ده ڤگیریا وی دگه ل قورئانێ بوویه هوكار كو زمانێ هوزانێن وی زیده تر نیزیكی دل و ده روونا خوانده ڤانی ببیت هه ر په یڤ و رسته و ده سته واژه یه كا وه رگرتی ئاستێ هوزانا وی به رز كرینه و شیانێن گه هاندن و رازیكرنێ تیدا بلند كرینه ،ب ئاوایه كی كو پیدڤی ب زیدتر دریژكرن و روهنكرنێ نه بیت ،ده ڤگیری وه ك چه مك و زاراڤه كێ نوێ ره خوه ییه ،دیتن و بوچوونێن جودا ده رباره ی وی هه نه،ئه وبنه مایه كێ گرنگه دناڤ تیكستیدا ب ریكا ده ڤگیریێ شیان و رادێ وه رگرتن و داهینانا ڤیسه ری ئاشكه را دبیت ،له ورا بوویه سه رچاوه یه كێ بهیز و گرنگ ژبو ئاڤاكرنا تیكستان ،تیكستی ژ چارچوڤێ سنوردارو ئیك واتایی دوبر دكه ت و دكه ته هه لگرێ چه ندین ئاماژه و رامان و واتایێن جودا ژبه ر ئه ڤێ چه ندێ ئه و بنه مایه كێ گرنگه دتیكستیدا زیندیبون و ده وله مه ندیێ ب تیكستی دبه خشیت ،ئارمانج ژئه ڤێ ڤه كولینێ راوه ستیانه ل سه ر لایه نێن جودا ین ده ڤگیریا ئایینی دهوزانێن نالبه ندیدا ،دیسان دیاركرناكاریگه ری و جوانیا وه رگرتنا ئایینی یه دنیڤه دیرین هوزانا ویدا ،نالبه ندی ب ئاوایه كێ به رز مفا ژ تیكستێن ئایینی وه رگرتینه پیكڤه گریدانه ك دناڤبه را چه ندین

تیكستاندا كریه ژبو جیبه جیكرنا تیكه هین نوی ل سه ر تیكستا هوزانێ ئه ڤ بوینه هوكاره كێ گرنگ ژبو هه لبژارتنا بابه تی ،دڤێ ڤه كولینیدا میتوده كا (شیكاری ،پراكتیكی)هاتیه ئه نجامدان دمیتودا شیكاریدا زیده تر مفا ژبوچونێن (جولیا كریستسڤا و جیرار جینیتی)هاتیه كرن ،ڤه ریژا هزرین وان بوویه ئالاڤه ك و میتود بو میكا نیزما پراكتیكی یا تیكستێن هوزاڤانی ،ئه ڤ ڤه كولینه ژپوخته و دوو ته وه رین سه ره كی دگه ل ئه نجام و لیستا ژیده ران پیك دهیت دته وه رێ ئیكید تیگه ه و ئه رك و جورو شیوین ده ڤگیریێ هاتینه به حسكرن ،دته وه رێ دوویدا ب نموونێن پراكتیكیڤه وه رگرتنا تیكستا ئایننی دهوزانێن نالبه ندیدا هاتیه ئه نجامدان.

- تەوەرێ ئێكێ: تێگەهێ دەڤگێری

زاراظێ دەڤطێرێ:

دەڤطیری د رەخنا ئەدەبێ یا جیهانیدا، ئێكە ژ زاراظێن كو د ئەڤظی سەردەمیدا بكاردهێن و ظەكۆلین ل سەر دهێتەكرن، دەڤطیری واتە دیاردا تێكەلبوونا تێكستانە، كو هەر تێكستەك ل ناخێ تێكستەكێ دی ژ دایك دبیت، زاراظێ دەڤطێری دزمانێ ئنطلیزیدا (inter textuality) كو ژ ڤەیظا (texter) را لاتینی ب واتا (ضنین) دهێت وەرطرتن، (intexter) ب واتا ئالوطوریيا تێكستی هاتیە[1].د زمانێ عەرەبیدا ب ئەڤظی شێوەی هاتیە (التناص والتناصية) (دەڤطیری) (النصوصية)، (دەڤیتی)، تداخل النصوص والنصوص المتداخلة (ب ناظێكداضوونا تێكستان)، (النص الغائب) (تێكستی نە ئامادە)، (النصوص المهاجرة)، (تێكستی كۆضبەر)، (تفاعل النصوص) (كارلێكرنا تێكستان)، التعدي النصي (فرەتێكستی)[2].

دیسان دەڤطیری "د ئەدەبێ كەڤظنێ عەرەبیدا" ل ذێر هندەك زاراظێن دی وەكی ذری، وەردرتن، تێهەلكێش، ضاظلێكرن دهێت طومان تێدانینە ئەو كەسێن ئەڤظ دەستەواذەیە بكاردهینان، لایەنەكێ ئاینی هەبوون كو ذێدەرەكە ذ حەلال و حەرامی هاتبوونە وەرطێران[3].

ژ لایێ زاراڤــی:

دزمانێ كوردیدا گه له ك زاراڤین جودا وه كو (هه ڤتیكست ،ده ڤگیری ،ده ڤا ویزان....هتد)به رامبه ردهینه بكارهینان ،ده ڤگیری ((له ره خنه ی ئه ده بی كوردیدا نوێ و نامویه ،ئه گه ر لاپه ره كانی میژووی ره خنه ی كوردی هه لبده ینه وه ،له سه ره تایی سه دی بیسته مه وه تا پیش راپه رین به هیچ شیوه یه ك وتارو نووسینیك له سه ر ئه م بابه ته نابینریت ،به لام له جیاتی ئه مه زیادتر له دزین و وه رگرتن و تیهه لكیشكردن كراوه ،ئه مه ش زیادتر ده گه ریته وه بوو ئه وه ی كه له باری ئه م بابه ته وه كتیبی وه رگیر دراو وتار نه بوو. و پردی په یوه ندیش له گه ل ده ره وه ی لاواز بوو)) ئانكو ده ڤگیریێ دئه ده بێ كوردیدا میژوویه كا دیرین نینه .[4]

ده ڤگیری ((بریتیه ژ په یوه ندییا كومه كا تیكستان ب تیكسته كێ دیاركریڤه))[5].

لدويف ئه ڤێ پيناسێ ، ژبو كو تيكست ژدايك بيت ،دناڤ كومه كا تيكست و چه ندين بياڤين جودا ده ربازدبيت ،كو هه ر ئيك ژئه وان تيكست و بياڤان پيدڤيا خو ژێ وه ردگريت .

ئانكو دەڤگيرى واتا و راڤەكرنێن جودا ژتێكستێن بەرێ دروست دكەت.

- ئەركێن دەڤگيريێ:

لڤێره ڤێسەر هەردەم هەولا هێنانا تێكستەكێ بەرێ و بكارهێنانا وى د ناڤ تێكستێ نويدا دكەت، ئەڤە دبيتە ئەگەرێ دووباره دروستكرن و زێنديوونا تێكستى.

دئەڤێ ڤەكولينێدا دێ بەحسێ هندەك ژ گرنگترين ئەركێن دەڤگيريێ كەين، ب ڤى رەنگى:

1- ئەركێ ئيستاتيكى:

پروسێسا وەرگرتنێ ژئەوان رێكێن بەرزە ئەوێن هۆزاڤان بكاردئينيت ژبو بنياتنانا تێكستێ هۆزانێ ژلايەكى و دەولەمەندكرنا ئەوى ژلايەكێ ديتر.

واتە هەر تێكستەك هەلگرێ كومەكا تێكستێن ديیە، كو وى ژ سنورێ سادە و بەرتەنگ بەرەڤ جيهانەكا هۆنەرى دبەت[6].

2- ئەركێ كورتكرنێ:

ئێك ژتايبەمەنديێن سەرەكيێن هۆزانێيە، هۆزاڤان هەولا پوختەكرنا رويدانێ دكەت ب رێكێن جودا، وەكى (ژێبرن، كورتكرن، لادان...هتد)، بێى كو چ كارتێكرنەك ل سەر واتايا دێرا هۆزانى يان تێكستى بهێتەكرن[7].

3- ئەركێ ئافراندنا دەربرينێن نوى:

ئێك ژ ئەركێن سەرەكى يێن دەڤگيريێ ئافراەندنا دەربرينێن نوييە بۆ دروستكرنا تێكستەكێ نوى، ئانكو هۆزاڤان ئەوى تێكستى وەكى هەى وەرناگريت بەلكو ئافراندنەكا نوى لسەر تێكستى دكەت، و دبيتە ئەگەرێ بەرهەمهێنانا تێكستەكێ ڤەكرى و جياواز [8].

4- ئەركێ ئاماژەيى:

ئةركىَ دةربرينىَ:

دةقطيرى دهيَتة هذمارتن بنياتىَ داهيَنانىَ، د ثروسيَسا دةقطيريیَدا هةمى دةما تيَكست يىَ ظةكرية ل سةر تيَكستيَن دى، ئةظة ذ لايىَ خوظة دبيتة ئةطةر كو تيَكست هةردةم يىَ ثةيوةنديداربيت ل طةل طوتن و دةنطيَن دناظيَكداضووى ب ريَيا ئاخظتنىَ، ل ظيَرة ئةركىَ داهيَنةرى يان بيَذين هؤزانظانى ئةوة، ئةوان ثيَزانينان ذ تيَكستةكى وةردطريت و د ناظ تيَكستىَ خودا دةربرينىَ ذ وىَ هزرىَ يان ئةوىَ ثيَزانينىَ دكةت، ض ئةو هزر ئةريَنى يان نةريَنى بيت، هوسا ويَنىَ تيَكستىَ كةظن د قالبةكىَ نويدا دهيَتة داريَتن، ب ئةظىَ ضةندىَ ئةم دشيَن بيَذين، ئةركىَ دةربرينىَ يىَ دةقطيريىَ داخوازىَ ذ داهيَنةرى يان هؤزانظانى، بجهكرنا دةلالةتا تيَكستىَ نةحازر دا، كو دةربرينىَ ذ تشتىَ د واقعيدا رويداى بكةت، ئةظ ئةركة دهيَتة هذمارتن ئيَك ذ ئةركيَن كاريطةر ذ بؤ دةقطيريىَ، ضونكة هؤزانظان رادبيت ب هيَنانا ئةوى تشتىَ هةلطرتى، ذ بؤ دةولةمةدنكرنا بابةتى و دانا دةلالةت و ئاماذان، ئةظةية واتا ئاماذة ثيَكرنىَ، ئةظ ئةركة دضيتة دناظ ثروازىَ جوانكاريا تيَكستيدا، ئانكو ريَكةكة تيَدا تيَكست دهيَتة بكارهيَنان و ظةطوهاستن بؤ تيَكستةكىَ نوىَ بةرنياس[9].

ب ئةظىَ ضةندىَ ئةم دشيَن بيَذين، ئةركيَن دةقطيريىَ ض شيَوىَ جوانكاريا زمانىَ تيَكستىَ يا كو ذ لايىَ خوظة دةلالةت و ئاماذيَن نوى ددةت، ياندى كورتكرنا تيَكستان يىَ كو رؤلةكىَ طرنط د كيمكرنا دةمى و ثوختةكرنا زمانيدا هةى، كو دبيتة ئةطةرىَ نةهيَلانا بيَزارى و تورةيىَ ل دةظ وةرطرى، ديسان يا هاريكارة بؤ طةهاندنا واتايا سةرةكى يا ئاخظتنىَ كيمكرنا دةربرينىَ ب كاريطةرترين شيَواز[10].

- جورێن دەڤگيرى:

گەلەك دابەشكرن ژبو دەڤگيريێ هاتينە كرن، و ژگرنگترينا وان:

1- دەڤگيرييا دەرەكى:

دئەڤى جوريدا هۆزاڤان پتر مفاى ژ تێكستێن بەرى خو دكەت، ئاسوێن دەڤگيريا دەرەكى بە رفره هترن ژ جورين دى، مفا ژ تێكستێ دياركرى بتنێ ناهێتەكرن، بەلكو بياڤێن هەمەجور وەكو (ئايين، كەلتور، ئەفسانە، مێژوو، هونەر...هتد)[11]. ئانكو ((بەرفرەهترن جورێ دەڤگيريێ يە، زێدەتر رِۆلێ بەرجەستەكرنێ پێڤە ديارە، پەيوەندييا د ناڤبەرا تێكستا نوكە و تێكستا بەرێدا رێك دئێخيت، ب جياوازييا پەيوەندييا شێوێن ئەوان))[12].

بۆ نموونە:

تەنگاڤى یەكا كو عەبد تێدا

بۆ شەوقێ نەجات هەلات و لێدا[13]

گوتنا مەزنان (تەنگاڤى ددوم كورتن)[14].

هۆزانڤانى گوتنا مەزنان (تەنگاڤى ددوم كورتن) د دێرا هۆزانێدا بجهكریە، نیڤەدێرێن هۆزانێ وەكى تابلویەكا پرى دەلالەت و ئاماژەكریە، مەبەستا گوتنێ ئەوە، چەند مرۆڤ پێدڤى و تەنگاڤ بیت، دێ روژا بەرفرەهیێ هێت، واتە هۆزانڤانى د ئەڤێ پارچا هۆزانێدا دیتنەكا ئایینى ب رێیا گوتنا مەزنان دەست خواندەڤانى دایە، ژبۆ گەهاندنا پەیاما ئەوژى پەیاما (فان مع العسر یسر)(سورة الشرح)ایة (5) ژبۆ باشتر برێڤەبرنا ژیارێ. د هەمان دەمدا هۆزانڤانى شیایە ئەوێ چەندێ دیاركەت، كو ئەو یێ ئاگەهداربوویە ل سەر تێكستێن بەرى خو.

2- دەقگیرییا خودى:

دەقگیرییا خودى ((ل ئەوى دەمى رویددەت كو ڤێسەرەك یان هۆزانڤانەك ژ تێكستێ ڤێسەرەكێ بەرى خو هێمایەكێ، یان وێنەكى یا چەند پەیڤ و دەستەواژەیان یان هزرەكێ وەردگریت و تێكستەكا نوى ژێ بەرهەم دهینیت))[15].

بۆ نموونە:

یا خودان قەلبى رِوهن كە

وەك شەمالا پر دوهن كە[16]

د ئەڤێ دێرا هۆزانێدا هۆزانڤانى فەرمودا پێغەمبەرى سلاڤ لێ بن ب شێوەیەكێ ئاماژەپێكرى بكارهینایە، هۆزانڤانى بتنێ هزرا فەرمودێ وەرگرتیە كو ئەوژى (اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا) (صحيح المسلم، ص763)

- شێوێن دەقگیریێ:

بگشتى هۆزانێن نالبەندى ب سەر چەند شێوازاندا دابەشدبن، ب ئەڤى رەنگێ ل خوارێ:

1- دەقگیریا وەرگرتنێ:

وەرگرتن ئێكە ژدیارترین سیمایێن دەقگێریێ دوەرگرتنێدا پێتڤیە ئاماژێ ب ژێدەرەكێ دیار بكەت یان زور جارا ئاماژە بو ناهێتە كرن بتنێ وەك هزر دهێتە وەرگرتن.

هەر پەیڤەكا دتێكستا ئەدەبیدا هەبوون یا دتێكستەكا دیدا هەى، (عەلائەدین سجادى) دبێژیت: ((وەرگرتن و شەیێكە بو هەمو شت ئەبێ، واتە شتێكى گشتیە، هەر شتێكى ماددى، یان مەعنەوى لە شتێكێ دیكە وەربگرێت هەر لێ وەرگرتنە، بەلام لێرەدا مەبەست ئەوەیە كە هونەر، وە یا نووسەر وشە بەگوزارەكەیەوە لە شتى دیكە وەرئەگرێ و ئەیخاتە ناو بەرهەمەكەى خویەوە))[17]، واتە وەرگرتن دهەر ژێدەرەكیدا بهێتەكرن دروستە چ ئایینى یان سیاسى یان مێژوویى... هتد.

ژبەر كو كریارا داهێنانێ ژ ڤالاهیێ دروست نابیت، باهرا پترا هۆزانڤانان مفا ژ هندەك تێكستێن دى یێن ئەدەبى و بەخشانكى وەرگرتینە و بەرهەمێ خو لسەر ئاڤاكریە.

ژ گرنگترین شێوازێن دەقگیریێ:

أ- شێوازێ وەرگرتنا تمام:

دئەڤى شێوێ بجهكرنێدا تێكست وەكى هەى دهێتە وەرگرت، ئانكو مەبەست ژئەڤى شێوازى ئەوە كو هۆزانڤان بشێت بەستنێ ب تێكستەكا سەربەخۆ و تمام دكەت، كو ژ تێكستەكێ دى وەردگریت و دكەتە د ناڤ تێكستا خودا بێ گوهورین.

بۆ نموونە:

وشاورهم فى الأمر

بوچى تو هوسا گهمرى

تو هو بێ عەقل ڤهمرى[18]

ئەڤ دێرا هۆزانێ ژئایەتا پیروز (وشاورهم فی الأمر...) (سوره ال عيمران) اية (159) هاتیە وەرگرتن، هۆزاڤانی ئایەت ب ئاوایەكێ تمام بێی گهورین دنیڤەدێرا هۆزانێدا بجهكریە. ئەڤە دزڤریتەڤە بۆ زیرەكی وشارەزاییا (نالبەند)ی د قورئانا پیروزدا، ئەڤێ چەندێ هۆزاڤان شیایە پتر باوەریێ ژ بو گوهداری دروستبكەت و دهەمان دەمدا هێزەكا تایبەت ب نیڤەدێرین هۆزانێدا بەخشیە، كو بووینە هوكارەكا سەرەكی دخزمەتكرنا سەربورا وییا هۆزانیدا.

ب- شێوازێ وەرگرتنا تەوەرەكی:

ئەڤ شێوازە ژشێوازێ وەرگرتنا تمام جودایە، تێدا هۆزاڤان پشتی وەرگرتنا چەند دێر و نیڤەدێرا تێكستی هندەك گورینێن بنیاتی ژلایێ زێدەهی و كێم كرنێڤە ل سەر تێكستێ وەرگرتی ئەنجامددەت واتە تێكست وەكی هەی نامینیت.

بۆ نموونە:

زەمانێ سەرنشیڤ بۆی بو زەوالێ

دگەل خەلكێ خودان عەهد و مەسئول بە[19]

هۆزاڤانی ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا قورئانا پیروز (وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ) (سورة الإسراء) اية (34) وەرگرتیە. پشتی كو داریتنەكا زمانی ل سەر پەیڤێن ئایەتێ كری وەكو پاش و پێشخستن، لادان، زێدەكرن.... هتد. داكو دگەل نیڤەدێرێ، هۆزانا ویدا بگونجیت.

نالبەندی ژلایێ زمانیڤە چەندین گهورینێن بەرچاڤ وەكی: (پاش و پێشخستن، لادان...هتد) كرینە ب مەرەما پێكڤەگرێدانەكا موكوم دناڤبەرا نیڤەدێرێ و ئایەتا قورئانا پیروز.

ج- شێوازێ وەرگرتنا بەشی:

دئەڤی شێوازیدا هۆزاڤان چەند پەیڤان یان بەشەكێن بچویك ژ تێكستێ هەی وەردگریت نیڤەدێرێن هۆزان خو ل سەر ئاڤادكەت، ئانكو مەبەست پێ هۆزاڤان رستەكێ یان ئاخڤتنەكێ یان پارچەكێ ژ رستەكا نەتمام دكەتە د ناڤ تێكستێ خودا، كو ژ تێكستەكێ دی وەرگرتیە، ل سەر بنیاتێ وەرگرتنا هندەك پەیڤ یان ئاخڤتن یان رستێن نەتمام.

بو نموونە:

ئەز ژ غەیبێ كورەمە الله عەلام و لغیوب[20]

ئەڤ نیڤەدێرە ژ ئایەتا قورئانا پیروز(أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ) (سورة التوبة)اية (78). هاتیە وەرگرتن، پەیڤێن وەرگرتی (الله، علام، الغیوب).

كو هۆزاڤانی مفا ژ تێكستێن ئایینی و بكارهینانا ئەوان دناڤ پارچا هۆزانێدا ب سێ شێوازان وەرگرتیە، ب پلا ئێكێ مفا ژئەوان تێكستێن قورئانێ وەرگرتیە یێن كو ب تنێ هزر و واتا ژێ وەرگرتی، ل دویڤدا شێوێ وەرگرتنا ئاماژەپێكرن و دەقا و دەق دهێت.

2- دەقگریا جەڤەنگی:

د ئەڤی جوریدا هۆزااڤان تێكستەكێ دهینیت، بەلێ مەرج نینە ژ چ جور یان ژێدەربیت، تێكستەكا هۆزانی یا پەخشانی یان ئەفسانە، یان رویدانەكا مێژوویی یا دەستنیشانكری یان تێكستەك ژكەلتورێ كەلێری یان سوفیگەری بیت، ب رێكا جەڤەنگەكێ جەختگیر دهێت، هەژی ئاماژەپێكرنێیە ئەڤ جەڤەنگە دبیتە بەلگەكا تمام ژبێ ئەوان تێكستا، خۆ ئەگەر ئامادەبوونەكا گوتنی یان دانوستاندن یان یا بەشی نەبیت د تێكستێن بەرێدا، بەهرا پترا جاران ئەڤ دەقگریە پشت بەستنێ ل گوتنەكێ یان دوو گۆتنا دكەت.[21]

ل ڤێرە هۆزاڤان تێكستەكێ دئینیت و چەندین جەڤەنگان ژێ وەردگریت، بێی كو ئاماژێ ب ژێدەرێ ئەوی ژانری بدەت كا ئایا ئەو ژانرە (هۆزان، یان پەخشان....هتد) ئەڤ جەڤەنگە دبنە نیشانێن گرنگ لسەر ئەوان ژێدەرێن هۆزاڤان پێ كاریگەر بووی[22].

بۆ نموونە:

نەفكرن عالەما وەقتێ نە زەركەن باب و باپیرا

وەكی هامان و قارونی وەكی فیرعەونی و جالوتی[23]

ئەڤ نیڤەدێرا هۆزانێ یا دەقگیرە دگەل ئایەتا قورئانا پیروز: (وَقارونَ وَفِرعَونَ وَهامانَ وَلَقَد جاءَهُم مُوسَى بالبَيِناتِ فاستَكبَروا فِي الأَرض وَما كانوا سابِقِين فَكُلاً أَخَذنا بِذنبِهِ) (سوره العنكبوت) اية (39)

هۆزاڤانى چەند پەيڤەك وەكو جەڤەنگ ژ قورئانا پیروز وەرگرتينە، و دهۆزانا خودا بجهكرينە، خواندەڤان بخواندنا ئەڤى جورێ وەرگرتنێ سەرنجا ئەوى ژبو تێكستێ سەرەكى دهێتە راكێشان، چونكە ئەو هێمايێن بكارهاتى وەكى ئاماژەيەكێنە ژبو تێكستەكا دى.

3- دەقگیریا هەلمژین:

هۆزاڤان پشت بەستنێ لسەر هزر يان واتايا تێكستێ دكەت، و دكەتە رێكەك بو رێكخستنەكا نوى د تێكستەكێ نويدا و ب شێوەيەكێ هونەرى دادرێژيت، بێ كو ئەوێ هەبوونەكا دەربرينێ يا ديار د تێكستێ نويدا هەبيت، يان ئاماژەكرنەكا روهن ژبۆ تێكستێ بەرێ دهۆزانا خودا بەرجەستە دكەت ئەڤ وەرگرتنە ددەقگيريێدا ب زەحمەتترين شێوەيە، چونكە تێدا زيرەكى و شارەزاييا هۆزاڤانى بەرچاڤ دبيت، هەروەسا ئەو دشێت ب ياريكرن ب پەيڤێن وەرگرتنێ شيانا دروستكرنا زمانەكێ جودا ژ زمانێ روژانە دروست دبيت[24] .

بو نموونە:

هندى تو ساخبى دێ مرى

تو لڤێ دنێ نە ساكنى[25]

لڤێرە هۆزاڤانى هزرا ئايەتا پیروز وەرگرتيە، كو يا دەقگیرە دگەل ئايەتا:(كُلُّ مَنْ عَلَيهَا فَان) (سوره الرحمن) أية(26) ب شێوێ ئاماژەكا ڤەشارتى بجهكريە، واتە دئەڤێ بجهكرنێدا ئايەتا قورئانا پیروز راستەوخو وەرنەگرتيە، بەلكو ب ئاوايەكێ ئاماژە پێكرى هاتيە بكارئينان، ئەڤە ئاماژە پێكرنا هۆزاڤانى بەلگەيە لسەر تێكەهشتنا ئەوى يا باش دقورئانێدا. هۆزاڤان داكوكێ ل سەر رەڤيا ئەڤى بارودوخى دكەت ب رێيا وەرگرتنا هێمايێن گرێدايى مرنێ و هێلانێ، وەسا دياردكەت هندى مرۆڤ ل ئەڤێ دونيايێ بژيت دێ روژەك هێت هەر دێ هێليت، واتە ب دوماهيك هاتنا هەمى مروڤا و تشتانە.

بەشێ دووێ

دەروازە

نالبەند: ناڤێ وى (ئەحمەدە كورێ ئەمينێ نالبەندە) ل سالا 1891 ز ل گوندێ بامەرنێ ژدايك بوويە، بەلێ ئەو ب خو خەلكێ باژێرێ ئاميديێيە، باب و باپيرێت وى ژ كەڤن دا بێ ل ويرێ ژيانی هەتا نوكە ژى ب (بنەمالا باكێرا) يا ناڤدارە ل ئاميدێ. ژبۆ خواندنا خۆ ل گەلەك دەڤەرا گەريايە وەكى (بامەرنێ - ماێ - ئاميدێ - زاخۆ - دهۆك - بێدوهێ ... هتد) و گەلەك جهێن دى. هۆزاڤانێ ناڤبرى دژيانا خودا گەلەك دەربەردەرى و دەردەسەرى و هەژارى و نەخوشى ديتى نە، ئەڤێ چەندێ دناڤ هۆزانێت ويدا رەنگڤەدا، ديسان دژيانا خودا ل جهەكى ب تنێ ئاكنجى نەبوويە. هەر سالەكێ دوو سالا ل گوندەكى دمينيت، واتە ژيانا خو ب نەخوشى و تەحلى بورانديە و گەلەك ژ بچيكێن وى مرى نە. ديسان دژيانا خودا سێ ژن ئينابۆن هە سێ ژى بۆ نەمان و لێ مرن. ل سالا 1963 ز مريە ل گوندێ (خشخاشا) هاتيە ڤەشارتن[26].

سالوخدانا ئايينى د هۆزانێن (ئەحمەدێ نالبەند)دا

نالبەندى وێنەيێ قورئانا پیروز دوێنەكرنا هۆنەرييا هۆزانێن خودا بكاردهينيت، ئەڤان وێنەيا گرنگيەكا مەزن دبنياتێ پێكهينان و ئاڤاكرنا هۆزانێن ويدا هەيە.

دەقگيريا ئايينى لايەنەكێ بەرفرەهێ هۆزانا وى ڤەگرتيە ژێدەرێ ئايينى كريە بنياتەكێ سەرەكى و گرنگ دڤەهاندنا هۆزانێن خودا ژبۆ مەبەستا ب هێزكرنا تێكستا هۆزانێن خو ئەڤە بووينە باشترين بەلگە ل سەر ديندارى و شارەزاييا وى دقورئانا پيروزدا و دهەمان دەمدا وەكى هاندەرەكێ مەعنەوى بۆ بلندكرنا ئاستێ هۆزانێ، و دئەنجامدا سەركەفتنێ دهۆزانێ دا و دروستكرنا كارتێكرنێ ل سەر دەروونێ گوهدارى.

ژێدەرێ ئايينى ئەو جورێ دەقگيريێيە كو تێدا هۆزاڤانى تێكستەكا ئايينى (قورئان، فەرموودە، ئينجيل... هتد) وەردگريت ژ بۆ مەبەستا بهێزكرن يان جوانكرن يان بەرفرەهكرنا واتا تێكستى.

بگشتى لايەنێ ئايينى ب ئاوايەكێ بەرفرە دهۆزانێن ويدا بەرچاڤبن، ئەڤە دزڤريتە چەندێ كو ڤيايە برێكا ئامادەبوونا تێكستا قورئانێ پەياما خو ئاراستە بكەت ژلايەكى و دەولەمەندكرنا هۆزانێ و كارتێكرنا وێ لسەر خواندەڤانى ژلايەكى ديتر.

سەبارەت ناڤەروكا هۆزانێن (نالبەند)ى ب تايبەت بەرگێ (1-2) بۆ مە دياردبيت، كو بكارهينانا ئايەتا يان واتايا ئايەتا دئاستەكێ بەرزدايە، ئانكو (نالبەند)ى زانيارى و تێگەهشتن د خودێ قورئانا پيروزدا وەرگرتيە و بوچونێن خۆ ل سەر زێدەكرينە، يا ديارە و گومان تێدا نينە (نالبەند)ى بەشەكێ زۆرێ قورئانێ ژبەربوو، واتە شارەزاييا نالبەندى وبكارهينانا ئەوى ژبۆ تێكستا ئايينى نەبتنێ بو جوانكرنا لايەنێ روخساريێيە، بەلكو ئەو تێكست بووينە هەلگرێن ناڤەروكەكا هزرى يا دەولەمەند و فرەواتا و شيايە پەيامەكا باش بگەهينيت و خواندەڤان مفاى ژێ وەربگريت.

(نالبەند)ى هەمەجورى د وەرگرتنا تێکستێ ئایینی دا کریە، هەروەسا بجهکرنا پەیڤێن دینی ب شێوازەکێ بەرز ل گەل جەختکرن ل سەر گوهورینێ، دا کو ل گەل بنیاتێ تێکستا هۆزانێ بگونجیت.

أ- دەقگیری دگەل ئایەتان

وەرگرتنا ئایەتێن قورئانا پیرۆز د ناڤ تێکستا هۆزانێدا تایبەتمەندیا راستگوییێ ب تێکستێ هۆزانێ ددەت. چونکی ژیانەکا نوی و لڤینەکا تایبەت بو تێکستی دروستدکەت و تایبەتمەندیا راستگۆیی ب هۆزانێ ددەت، نالبەندی ب ئەڤێ رەنگێ ل خوارێ دەقگیری ل گەل قورئانا پیرۆز کریە:

1- دەقگیری دگەل پەیڤان

(نالبەند)ى ئەڤێن قورئانا ڤیروز و دەلالەتێن ئەوێ وەرطرتینە و د تێکستا خۆدا بجهکرینە، لەورا د هۆزانێن ئەویدا جوانیەکا بهێز ل طەل هەلطرتنا کومەکا دەلالەتێن طونجای ودطەل تێکستا ئەوی یا هۆزانێدا بەرضاظ دبیت.

بکارهینانا ئەیظان:

د هۆزانێن (نالبەند)یدا ب شێوەکێ طشتی هذمارەکا زۆرا ئەیظێن قورئانێ هاتینە بجهکرن، ئەظە دەلالەتێ ل سەر ئەوێ ضەندێ ددەت کو (نالبەند)ى رەوشەنبیریەکا ئایینی یا بەرفرەه هەبویە.

2- رابوویە ب هەلبذینا دەلالەتا ئەیظان یێن دەقطیر ل طەل قورئانا ڤیروز، داکو بهایەکێ هونەری یێ تایبەت بدەتە تێکستا خۆ، هەروەسا کارتێکرنەکا کویر د دەرونێ خواندەظانیدا بکەت، تشتێ کو دیتنا خۆیا تایبەت ل سەر زێدە بکەت.

3- ل ظێرە بۆمە دیاردبیت کو (نالبەند)ى مەبەست و ئارمانجێن خۆ ذ وەرطرتنا تێ هندەك ئەیظان ذبۆ ناظ تێکستێ خۆ هەیە، ئەظە ذ لایەکی دبیتە ئەطەر، هزرا هۆزانظانی ببیتە تابلویەکا رەنطا و رەنط ذ تێکەلکرنا دوو زەمانان بۆ ناظ تێکستی، ئەوذی زەمانێ ئایینی ل طەل زەمانێ خۆ یێ نەتەوەیی.

4- بۆ نموونە:

5- وەکی دەفتەر مەئینا بەر حسابێ

6- تذی تێ بیت مەتاعێ ملکێ فانی[27]

7- ئەیظێن قورئانێ (حساب، متاع، ملك، فناء) کو ئەظە هەمی دەربرینێن طرێدایی دەلالەتێن ئایینینە کو دناظ تێکستا هۆزانظانیدا ل دویظ دیتنا خۆیا تایبەت بکارهینایینە.

پەیڤێن ژقورئانێ وەرگرتین (حساب، متاع، ملك، فان) کو ئەڤ پەیڤە گرێدایی دەلالەتێن ئایینینە.

2- دەقگیری ل گەل رستا:

مەبەست پێ ئەوە، کو هۆزانڤان پەنایێ دبەتە بەر هندەك رستا، کو ب بدیتنا وی ئەڤ رستە دبنە هوکارێ کویراتیا مەبەست و دەولەمەندیا تێکستا هۆزانێ، ئانکو هەبوونا تێکستا قورئانا پیرۆز هێزەکا مەزن دایە هۆزانا (نالبەند)ى، ئەو شیایە پێکڤەگرێدان و رێکخستنەکا مەزن دناڤبەرا تێکستا قورئانێ و تێکستا هۆزانێ دروست بکەت.

بۆ نموونە:

خودێ دەرییخە ژ ڤی دەحلی

ژ عەقلی ڤەکەرەك فەحلی

وأوحينا إلى النحل [28]

ب ئەڤێ چەندێ دەقگیریا رستێن قورئانێ د هۆزانێن بالبەندیدا، شیایە وێنەیەکێ هزری یێ بهێز کو کارتێکرنەکا مەزن ل وێژدانا خەلکی کریە دروستبکەت، ئەڤان وەرگرتنا جوانی و بهایەکێ بەرزدایە تێکستێ دووێ هۆزانڤان شیایە ب ئەڤێ رێکێ نموونەیێن هەردەم ساخ دروستبکەت چنکی ئێك ژ تایبەتمەندیێن تێکستێ دینی ئەوە کو دگەل هەمی قوناغێن ژیانێ دگونجیت چەند دەم بوریت و چەند گوهرین بهێنە ئەنجامدان ئەڤ تێکستە دگونجاینە لەورا هۆزانڤانی شیایە ب ئەڤێ رێکێ دوو قوناغێن درێژێن ژیانێ پێکڤە گرێدەت، تێکستا وی سەرەرای بورینا دەمەکێ نەیێ کورت ل سەر هەبوونا ئەوان تێکستان و لێ دەمێ تو دخینی کو هزرا ئەڤێ بورینا دەمی لەڤ تە دروست نابیت، بەلکو بەروڤاژی هەستەکێ بوتە دروستکەت و ئەڤ تێکستە ژبۆ ئەڤرۆ و داهاتە دروستکرن.

دئەڤێ نموونێدا رەستەیەکا تماما قورئانا پیروز هاتیە وەرگرتن: (وَأَوحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحلِ) (سوره النحل) اية (68). واتە د ئەڤێ تێکستا هۆزانێدا دەقگیریەکا روهن و ئاشکرا ژ قورئانا پیرۆز بەرچاڤدبیت.

3- دەڤگیری ل گەل واتایا قورئانێ:

دبەهرا پترا هۆزانا (نالبەند)یدا واتایا قورئانێ بتنێ هاتیە وەرگرتن ئانکو (نالبەند) نە بتنێ دەڤگیری ل گەل رستا قورئانێ و بجهکرنا ئەوێ د تێکستا هۆزانێدا کریە، بەلکو ل چەندین جها واتایا قورئانا پیرۆز د ناڤ هۆزانا خۆدا بکارهێنایە، ژبەر کو ئەوی شارەزاییەکا بەرز ددتێکستا قورئانێ دا هەبو، لەورا شیایە واتایا تێکستا قورئانێ وەرگریت ود ناڤا تێکستا هۆزانێدا بجهبکەت.

بۆ نموونە: (نالبەند)ی د ئەڤێ نیڤەدێرا هۆزانێدا دبێژیت:

تو ژی هەر دێ ئەڤێ ژەهراهە فرکەی[29]

بخۆ شولکەن بو قەبرێ تەنگ و تاری

ل ڤێرەدا ئایەتا قورئانێ وەکو ئاماژەکا ڤەشارتی وەرگرتیە ئانکو نە پەیڤ و نە زمانێ قورئانێ د نێڤە دێریدا بکارنەهێنایە، بتنێ واتا وەرگرتیە. ئەڤ نیڤە دێرە ژئایەتا قورئانا پیروز (كُلُّ نَفسٍ ذَائِقَه المَوتِ) (سوره آل عمران) اية (185)) وەرگرتیە، ب تایبەتیژی کو هەردوو ئاماژێ ب ئێك بابەت ددەن ئەوژی بابەتێ مرنێیە، کو دوماهیکا هەمی مرۆڤان مرنە.

دهێتە تێبینیکرن کو هوزاڤانی ب ئەوێ هێزا ئیمانداریا هەی و ئەوی ئاستێ بەرزێ موسلمانەتیێ، شیایە ب بەرفرەهی بابەتێن قورئانا پیرۆز باس بکەت:

1- ئیمانداری (التقوی):

تاعەت و ڤەرستنا خودێ

تاعەتا خودێ ئێکە ژ دیاردێن ڤەرستنا راستەقینە ژبو خودێ تەعالا، ئێطیرکرنە ب فەرمانێن وی و خو دیر ئێخستنە ژ کریار و رەفتارێن خەلەت، تاعەت ئەو تشتێ باش و جوانە یێ لدەڤ خودێ ڤیرۆز و ئەڤ تاعەتە طریڤایی شێوازەکێ دیارکری نینە بەلکو ب رەفتار و ضالاکیێت جودا بخوڤە دطریت.

بونموونە: (ب2، ل41)

ئەملاك و مال و وەلەد طاعەت نەبیت نەکەمال

دێ بەی و عەزابێ بلا خورتێ مە هەمیابێ

ئەڤ نیڤە دێرە یا دەڤطیرە دطەل ئایەتا قورئانا ڤیرۆز (إن الذين كفروا لن تغني عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شيئاً واولئك هم وقودالنار) (سورة ال عمران) اية (10).

د ئەڤێ نیڤە دێرێدا هۆزانڤانی هەروەکی قورئانا ڤیروز جەخت ل سەر وێ ضەندێ کریە، کو هەبوونا ملك و مالی و عەیالی بێ ڤەرستن و ترس و تاعەت... هتد یا خودێ تنێ طرتنا ریکا راستا خودێ نەبیت، کو ئەو ریکا ئێکانە یا خوشی و ئارامییا مروطییە ل سەر روییێ عەردی و ل ئاخرەتێ ژی.

واتە مرۆڤ ضەند یێ دەولەمەند و خودان هێزو ملك و مال بیت وەکی فیرعەون و قارونی، بەلێ ئەو ملك و مال ض فایدەناکەت.

ل ظێرە هۆزانڤان یێ دەستهەلاتداریا مرۆڤی دیاردکەت، کو نەمال و نەسامان و نەعەیال نەشێن تە ژ هێزا خودێ رزطاربکەن ئەطە تو مرۆڤەکێ ضاك و خودێ ڤەرست نەبی ، هەر وەکی باشترین نموونەیا قورئانێ هاتی کو قارون خودانێ مەزنترین سامانێ عەردی بوو، لێ سەرڤێضیکرن و خودێ نەنیاسینا ئەوی کرە نموونەك زیندی ژبو مرۆڤایەتیێ تا دونیا هەبیت سزایێ خودێ و دەمێ ل ئێکی نەبوریت کا ضارەنظیس ضییە.

أ- نڤێژ:

ڤێژا ستینەکا سەرەکیا ئاینێ ئیسلامێیە، هۆزاڤانی ب گرنگی ئەڤ بابەتە وەرگرتیە و دناڤ هۆزانێدا ئاززاندیە.

بۆ نموونە:

ئیلاهێ مەزن خودانێ ئەکبەر

وی لسەر مە ڤێژ کرن مقەرەر[30]

ئەڤ هۆزانە دەڤگیرە ل گەل ئایەتا پیرۆز (إِنَّ الصَّلاه كَانَت عَلَى المُؤمِنِينَ كِتَاباً مَوقُوتاً) (سوره النساء) اية (103)، واتە ڤێژ ئەرکەکە ل ل سەر ملێ هەمی موسلمانان، هەر کەسێ ڤێژێ بهێلیت، هەروەکو دین ژناڤبری و هەر کەسێ بکەت، ئەوی دین بەرز وبلندکر، واتە ڤێژ ل ڤێرە ناسناما کەسێ موسلمانە، هۆزانظانی ظیایة فەرمانەك ژ فەرمانێن خودایێ مەزن د هۆزانا خودا باس بکەت، کو کرنا نظێذێ یە، ب ئەڤظێ رێکێ ئەوی ئتر حەزا ئاطەهدارکرنا خەلکی هەبووية ل سرة وی ئەرکێ ئێدظی کو هەر کەس نەضارة بکەت لەورا دێ بینین کو طەلەك جاران ئەوی ئاماذة ب بابەتێن طرنطێن ئاینی کریە، ئاماذێێن ئەوی نەبتنێ بوولایەنەکێ جوانکاری بووينة بەلکو زورجاران ذبو ڤەسەندکرنا ئاخفتنا ئەوی بووية. تێدا بەرێ خەلکی داية کریارێن باش و داکو کەسێن نەشارەزایی ئاینی ذی فەرمانێت خودێ بزانیت.

ب- زەكات:

زەكات ئێكە ژ ستینێن گرنگێن ئیسلامێ، كو پێكهاتیە ژ مەزاختنا كومەكا پارەی ژبو كەسانێن پێدڤی نالبەند وەكو كەسەكێ ئیماندار ئاگەهداری ل سەر گرنگیا ستینێن ئیسلامێ و جێبەجێكرنا ئەڤان ستینان وەكی (زەكاتێ و ڤێژ و روژی و شەهدێ)دا هەبوو.

بۆ نموونە:

شەهدە ئو حەج و زەكات دان و ڤێژ و روژی

تو ئەڤان تازە بجهبینە ئەمرێ باری[31]

ئەڤ نیڤەدێرە یا دەڤگیرە ل گەل ئایەتا پیرۆز (وَأَقِيمُوا الصَّلاه وآتُوا الزَّكَاه وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ) (سوره البقره) اية (43)، ڤێژ پتر ئاماژەیە بو وێ پەیوەندیێ ئەوا دناڤبەرا مروڤی و خودێدا، بەلێ زەكات پتر یا گرێدای پەیوەندییا چاكیێ یە د ناڤبەرا مرۆڤی و دەوروبەراندا هۆزانڤان د نیڤەدێرا ئێكێدا جەختێ ل سەر گرنگیا دەرئێخستنا زەكاتێ دكەت وەكی ئێك ژ فەرمانێن خودێ كو پێدڤییە هەر كەسێ شیانێن دانا وێ هەبن بدەت.

2- سیفەتێن خودێ:

رەنگڤەدانا سیفەتێن خودێ دهۆزانێت (نالبەند)یدا ئاماژەیەكا روهنە ل سەر ئیمانداریا وی، بەلگەنە ل سەر كاریگەریا واتا و دەلالەتێن ئایینی دناڤ دەروونا (نالبەند)یدا.

أ- زانینا غەیبێ

هۆزانا نالبەندی یا پرە ژ سیفەتێن گرێدایی خودایێ مەزنغەیب كو مەزنترین سیفەتە ل سەرێ بێ دەستهەلاتیا مرۆڤان هەمبەر هێزا خودێ (نالبەندی) دوێنەیێن پری راماندا بەرچاڤكرینە.

بو نموونە:

ئەز ژ غەیبێ كورەمە الله عەلام ولغیوب[32]

(نالبەند)ی پارچەكا قورئانا پیرۆز وەرگرتیە كو یا دەڤگیرە ل گەل ئایەتا پیرۆز (إِنَّ اللهَ عَلاَّمُ الغُيوبِ) (سوره التوبه) (78).

ل ڤێرە هۆزانڤانی هەولدایە ئەوێ ئایەتا پیرۆز وەرگریت وەك داڤەكا رەسەن د نیڤەدێرا هۆزانا خۆدا بجهبكەت

دئەڤێ نیڤەدێرێدا دیاردكەت كو مروڤ یێ بێ شیان و دەستهەلاتە چو زانیاری ژپاشەروژێ نینن، هەر تشت یێ گرێدای خودێیە.

ب- شیانێن بجهئینانێ:

رەنگڤەدانا بەلگەیێن ئاماژەكری ب هێز و شیانێن بجهئینانا خودای دناڤ هۆزانێن (نالبەندیدا) دبەرچاڤن، تێدا پەسنا خودێ ب جوانترین شێوە وب نموونەیێن قورئانا پیروز ڤەهاندینە.

بو نموونە:

شول لنك تە نەد محالن ئەی خودانێ قودرەتێ

ئەز زەعیفم توی ڤەوی هەم ئەز فەقیر توی غەنی[33]

ئەڤ نیڤەدێرەیا دەڤگیرە دگەل ئایەتا قورئانا پیروز: (**إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ** يَقُولَ **لَهُ كُنْ** فَيَكُونُ)سورە یس: آیە 82، (نالبەند) هێزا مەزنا خودای بەرچاڤ دكەت، كو هەردەمێ ئەوی ڤیا ئەمرێ دروستبوونا كارەكی دەربكەت دێ چێببیت بێ زەحمەت و ماندیبون.

بۆ نموونە:

پادشاهێ عەرش و كورسی

جومله عالم تێر و برسی

ئەو لهەمیا تازە پرسی

هەر ئەوە رزقی ددەتێ[34].

ئەڤ نیڤەدێرە ژ ئایەتا قورئانا پیروز(إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ) (سورة الذاريات)اية (58) وەرگرتیە، واتە دەربرینەكا ڤەبریە ل سەر دابەشكرنا رزقی ژ لایێ خودێڤە ژبۆ گشت مرۆڤان، كو هەر خودێ ب دابەشكرنەكا دادپەروەرانە رزقێ هەر مروڤەكی ددەت.

ج- دەولەمەندی: دەولەمەندی وەكی ئێك ژ سیفەتێن بەرزێن خودێ، (نالبەندی) ئەڤ سیفەتە ب وێنەیێن پری رامان دنیڤەدێرێن هۆزانا خودا خەملاندینە، وێنەیەكە چارەڤیسێ مرۆڤی بەرچاڤ دكەت كو چەند مرۆڤ دەولەمەندبیت بەرامبەر دەولەمەندیا خودێ زەعیف حالە.

بو نموونە:

ئەز زەعیفم تو قەوی هەم ئەز فەقیر و توی غەنی

عەبدم ئەز سەید تو دا مە بگهینی لەزەتێ[35]

ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا قورئانا پیروز (یا أَیها النّاسُ أَنتُمُ الفُقَراءُ إِلى اللهِ وَاللهُ هُوَ الغَنِی الحَمید) (سورە فاطر) آیە (15) هاتیە وەرگرتن، هۆزاڤانی بێ دەستهەلاتیا مرۆڤی هەمبەر مەزنی و دەولەمەندییا خودێ دیار دكەت، ئەڤە داننێدانەكە داكو دلوڤانیا خودێ ب دەست خوڤەبینیت و بگەهیتە لەزەت و خوشیا، چونكی رێكا دەستپێك و دووماهیكا هەر یا ئەوی یە، و نیشانێن ترس و پەرستنێ گەلەك دنیڤەدێرێدا دزالن ئەڤە وێنەیەكە بەلگە پێكریە ب نموونەیا قورئانێ ل سەر هێز و دەولەمەندیا خودێ.

3- رەوشتێن ئاینێ ئیسلامێ

رەوشت ئێكە ژ سالوخەتێن مرۆڤێ چاك، بنیاتەكە بۆ خو دیرئێخستن ژ گونەه و خرابیان، لەورا رەوشتی هەبوونەكا بەرز د هۆزانێن ویدا هەیە (نالبەند) ب رێیا هۆزانێن بەرێ مرۆڤی ددەتە رێكا راست، ئانكو ئەوی دزانی كو ئیماندارێ رەوشتە و هەر مرۆڤێ رەوشتێ وی بەرز ئیمانا وی قایمتر و زێدەترە.

د قورئانا پیرۆزدا دەمێ خودێ شانازێ ب پێغەمبەرێ خو (سلاڤ لێ بن) كری، باس ل رەوشتێ ئەوی دكەت لەورا ئەو بانگەوازیا رەوشتێن باش دكەت.

بۆ نموونە:

ب وی حوسن و جەمال و تازەیا خو

تو ئێكی بو تە كەس نابیتە پانی

كولیلك داروبار و باغ و بیستان

خودێ زینەت لەوا دنورهاتة دانی

مەلەك ئینسان و جنن و حورو ویلدان

ئەوان ذی بەهرەكا حوسناتة ئانی[36]

ئەڤ نیڤە دێرە یا دەڤگیرە ل گەل ئایەتا پیرۆز (وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ) (سورە القلم)آیە(4)، دئەڤێ نیڤە دێرێدا هۆزاڤانی باس و جوانیا رەوشتێ پێغەمبەری كریە وەكو كەسەك كو زور زەحمەتە كەسێن وەكی ئەوی دوبارەبن، واتە ل ڤێرە بەهراپترا هۆزانێن (نالبەند)ی رەوشتێ ئیسلامێ د هۆزانا خودا ڤەهاندیە. دیسان ئاماژەنە داكو وێنەیەكی ب هەست ژبو حەزێكرن و رازیبونا خودێ لسەر رەوشتێن باش هەروەكی دنموونەیاندا بەرچاڤدبیت.

أ- بێهن فرەهی: بێهنفرەهی ئێكە ژ گرنگترین و پیرۆزترین تێگەه بنەمایێن ئاینێ ئیسلامێ كو خودایێ مەزن چەندین جار دقورئانا پیروزدا فەرمانا هەبوونا وێ ل دەف مرۆڤی كریە.

(نالبەند)ی گرنگیا بێهنفرەهیێ دوێنەیێن پری راماندا ڤەهاندینەوی بێهنفرەهی كریە دەرگەهەك ژبو دەربازبوونا ئازارێت دونیایێ، كو ئەنجامێ دوماهیا وێ دبیتە ئارامیێ و خوشیا بێ دوماهیك.

بۆ نموونە:

نەخوشیا ل سەر دنێ لازم قەبول كەن

دحەشرێدا تو وێ بێ قەهر و زاری[37]

ئەڤ نیڤەدێرە ژ ئایەتا ئەڤ نیڤەدێرە دەڤگیرە ئایەتا پیروز (إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرونَ أَجرَهُم بِغَيرِ حِساب) (سورە الزمر) آیە (10) هاتیە وەرگرتن. هۆزاڤانی بشێوەیەكی ڤەشارتی ئاماژە ب بابەتێ بێهن فرەهیێ كریە تێدا هاندانا خەلكی لسەر صەبر و هەدارێ دكەت.

ب- باوەری هینان ب قەزا و قەدەرا خودێ: مەبەست پێ حەزا خودێ یە ل سەر دروستبوونا تشتان چ ئەو تشت گرێدایی (مرن، بون.... هتد) بیت.

باوەری هینان ب قەزا و قەدەرێ، عەقیدا ئیماندارێا هەر كەسێ باوەرداره، ئەو یا گرێدایی باوەرێ ب خودێیە.

بۆ نموونە:

تو خو ژمرنێ نەكە بێ غەم چو حینا

چو موهلەت نینە تو بدەی سەد خەزینا

كەسێ قورعا وی هات كێشان وئینا

هە ر كە سێ روژا وی هات نە گاڤە ك ل پیشە و نە ل پاشە .[38]

ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا قورئانا پیروز(فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلا يَسْتَقْدِمُونَ)(سورة الاعراف)یة (34) هاتیە وەرگرتن، ئەڤە دیاردكەت كو هۆزانڤانی باوەری ب قەزا و قەدەرا خودێ هەبوویە، كو مرن و هەر تشتەكێ ژبۆ هەر كەسی چێبیت د پەرتوكەكێدا ڤیسیە.

4- ئاكارێن خراب:

أ- گونەهكاری: مەبەست ژ گونەهكاریان سەرپێچكرنا فەرمانێن خودێ یە، ئانكو دەركەفتنە ژ رێكا دروستا ئایینێ ئیسلامێ و كرنا خەلەتی و گونەهان.

(نالبەند) دونیایێ ب تشتێ (پوچ) وەسف دكەت، بەلێ دگەل هندێ خەلكێ دونیایێ عاشقێ دونیایێ نە، و هەردەم هەولا بدەستڤەهینانا دونیایێ پتری ئاخرەتێ ددەن.

وە ك گونە ه مە دكر مە زانی ئە ز نە حە ق‌م ئو غە لە ط .

لێ بە لێ نە فسا سیارە كیم هە نە گوە نادە تێ[39]

(نالبەند)ی بنیاتێ تێكستا قورئانی وەرگرتیە و د هۆزانا خۆدا بجهكریە، كو تێدا (نالبەند)ی نەفسا خۆ ب (أمارە) دانایە، كو د قورئانا پیرۆزدا ب ئەڤی شێوەی باسكریە (وما أبرئ نفسی إن النفس لأمارە بالسوء إلا ما رحم ربی) (سورە یوسف) (53) . واتە ئەز نەفسا خۆ بێ گونەه ناكەم، چونكە نەفسا مرۆڤی پالدەت ژبۆ كرنا گونەه و خرابیان، بتنێ ئەو نەفس نەبیت یا ب دروستی هاتیتە پەروەردەكرن و ئەو نەفس نوكە زۆر دكێمن.

ب- ڤیانا دونیایێ: نالبەند دچەندین نیڤەدێراندا وەسفا دونیایێ دكەت، كو تشتەكێ چنەیە ئەو ب چاڤەكێ كێم تەماشەی دونیایێ دكەتچونكی بو كەسێ نابیتە مال.

بێ عەقلە كەسێ گوتی كو دنیا چ شرینە

مەغرور نەبن گوهنە دەنێ پوچە چونینە[40]

ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا قورئانا پیرۆز: (فَلا تَغُرَّنَّكُمُ الحَياه الدُّنيا وَلاَ يَغُرَنَّكُم بِاللهِ الغَرورُو) (سورە لقمان) آیە (33) هاتیە وەرگرتن، (نالبەند) ئەوان كەسێن ب چاڤەكێ بلند تەماشەی دونیایێ دكەن ب كەسێن كێم عاقل وەسف دكەت، بەلێ خەلكێ دونیایێ هند چاڤ برسینە و عاشقێن دونیایێنە، كەسانێن دەولەمەند ژێ هەڤركێ لسەر دكەن، ل ڤێرە هۆزانڤانی ڤیایە پەیامەكێ ئاراستەی خەلكی بكەت كو غرور نەبن دونیا پوچە و چ بها نینە.

ج- خومەزنكرن: خومەزنكرن ئێكە ژ رەفتارێن نەباش ل دەڤ هندەك مرۆڤان هەنە، كو ب چاڤەكێ زۆرێ جیاواز و مەزن خو ل سەر هەمی كەسان دبینت، (نالبەند) دنیڤەدێرێن هۆزانا خودا ئاماژێ ب بهایێ ئەوان كەسان كریە و رەخنەیەكا توند ل ئەڤێ كریارێ كریە هەر وەكی كارەكێ زورێ نەشرین نیشانددەت.

تو چ تشتی كو تو ئەڤرو خو مەزن دكەی هندە؟

ڤی تری پێلە عەزیز ما توویی دین و هاری[41]

دئەڤێ نیڤەدێرێدا هۆزانڤان پشت بەستنێ ب ئایەتێن قورئانا پیروز (وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا) (سورە الإسراء) آیە (37) دكەت، سالوخدانا ئەوێ روژێ دوێنەیەكێ ترس و پر ئازادار كریە، كو رۆژا جودابوونێیە د ناڤبەرا دونیایێ و ئاخرەتێدا، ئەو رۆژە یا تێدا مروڤ چارەڤیسێ خۆ دزانیت.

5- روژا قیامەتێ:

أ- پاداشتنا رۆژا قیامەتێ: ئەو روژە یا تێدا هەر كەس دێ گەهیتە خوشیا بەردەوام یان سزایێ هەتا هەتایێ. ئەڤ وێنە دگەلەك دهۆزانێت (نالبەندیدا) بەربەلاڤن،

بو نموونە:

بونموونة:

موشركا جەهنەم جهێ وان مومنا جهـ جەنەتە

من تەفارقەولێ نەزانی هویە نەصا ئایەتێ[42]

ئەظ نیظة دیرة یا دەقطیرة دطةل قورئانا ئیرۆز (الذين كفرو لهم عذاب شديد والذين آمنوا وعملوا الصالحات لهم مغفرة وأجر كبير) (سورة فاطر) اية (7).

ئەظنیظة دیرة یا دەقطیرة دطةل ئایةتا قورئانا ئیرۆز تێدا هوزانظان ب ئاشكەرایی سزا و ئاداشتا مرۆظێن باش و خراب دكەت، كو هەر كەسێ سەرئێچی و بێ ئەمرییا فةرمانێن خودێ كر و طوهـ دایة شەیتانی جهێ وی جەهنەمة بەرامبەر هەر كەسێ ئیماندار و ئاقذ جهێ وی بەهەشتة ئەظ دذایةتیا دناظبەرا هەردوو جهاندا (جەهنەم و بەهەشت) بوونة وێنەیەكێ ترسناك و خوش د ئێك دەمدا كو ض جارا خرابی و ضاكی وةكی یەك نین و هەردووكان دوماهیك هەیة لێ جوداهی د دوماهیكێ دایة ئایا خوشیة یان ذناظضوونة.

6- ژیانا بەرزەخێ: هۆزانڤان ب ئاوایەكێ بەرفرەه لسەر بابەتێ مرنێ راوستیایە، ئەو وەسان باس ل مرنێ دكەت كو كەس ل دونیایێ نەشێت ژێ رزگاربیت.

بۆ نموونە:

ژەهرە مارە بو مەملەكێ بێ ئەساس   جوملە عالەم دێ ڤەخون ڤێ شەرابێ[43]

مرن ل دەڤ (نالبەند)ی سوتنا خوشیانە، ڤەخارنەكە هەر كەس دێ ژێ ڤەخوت، واتە بكارهینانا شەربەتا مرنێ ئاماژەكا روهنە ژبـۆ ئـایەتا كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۖ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ (سوره العنكبوت) أیە (75)

أ- روژا حیسابێ: روژا حیسابێ ئەو روژە یا تێدا چارەڤیسێ كەسانێن باش و خراب دهێتە دیاركرن، روژەكا ترسە هەروەكێ دقورئانا پیرۆزدا هاتە، تێدا هەر ئێك چاڤەرێ ئەنجامێن كریارێن خویە و كەسێ هاژ كەسێ نامینیت.

بۆ نموونە:

خودێ دبێژیت فلان كانێ

مە حازركەن بو میزانێ

عەمەل پێ بێنە كێشانێ

مە دەفتەر یا پر ئەوزارە[44]

ئەڤ نیڤەدێرا هۆزانێ یا دەڤگیرە دگەل ئایەتا قورئانا پیروز.

(الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) (سوره غافر) آیە (17)

(نالبەند)گازیا خو رزگاركرنێ رادگەهینیت، ئەو ب پێدڤێ دزانیت كو هەمی كەس خو ژ حیسـابا روژا قیامەتێ بپارێزن، چونكی ل ئەوی دەمی وزڤرین و پەشـێمانی چ بها نینە، ئەڤە ب نموونە و بەلگەیا قورئانا پیرۆز سەلماندییە كو وێنەیەكێ كاریگەر و ترسناك رونكریە تێدا هەر مرۆڤەك دگەهیتە ئەنجامێن كریارێن خو.

ب- پەشـێمانی: پەشـێمانی دەربرینەكا نەخوشە ژئەنجامەكێ كرنا كریارەكێ یان كارەكی یان ئاخفتنەكێ.... هتد. یان هەر تشتەك بیت كو لێ زڤرین بو نەبیت.

نالبەندی گەلەك جاران باس ل ئەڤێ پەشـێمانیێ كریە ئەوژی پەشـێمانیا مرنێ یا كو چ جارا زڤرین بو نابیت، كەسێ مری ئەو پەشـێمان بو گەلەك نەكری.

بونموونة:

كةسێ طوهدار نەبیت هەر ئێشەمانة

دیارة ئەو كةرێ ئەشكال مروظة[45].

ئەظ نیظة دیرة یا دەقطیرة دطةل ئایةتا قورئانا) (كذلك يريهم الله اعمالهم حسرات عليهم وماهم بخارجين من النار)، (سورة البقرة) اية (167).

ئەو ئەشـیمانیا هۆزانظانی دیاركری، طریدایی بابەتەكێ ئایینی یە، باس ل نەطوهداریا هندەك مرۆظان دكةت و تارادةیەكێ ئـەو وێنـەیـەكێ نـەشرین لێكضـواندینة رەخنـەیا تـوندة ضونكی ئەنجامێن طەلەك دذوار لئشت هەنة دبیتة هوكارێ بەرزەبوون و ذناظضوونا مرۆظی، یەكەكا خةلةت كو ل دوماهیكێ ئەشـیمانی لدویظ خـو دهێلیت، نالبەنـدی بێ ترس و بێ شەرم ظیاية بەهرا ئێژا زانیاریێن خۆ ل سەر تێكستێ ئاینی د نموونەیێن خۆدا بەرضاظ بكەت، هەر نموونەك بوویة بەلطة ل سەر رادێ ئێطەهشتنا ئەوی.

ج- بەهەشت و دوزەخ: جهێ بدوماهیك هاتنا نەخوشیانە

نالبەند ژی ئاماژە ب ئەوان جهێن پیرۆز كرینە و بەهەشت ب جهێ مۆمنا دانایە، وەسفا بەهەشت و دوزەخێ هاتیە كرن.

بەهەشت وەكو جهەكێ ئارام و خوش بەرچاڤكریە كو جهێ مۆمن و كەسانێن باشە و هەروەكێ نالبەندی ئاماژە پێكری، و دوزەخ ب ژناڤچون و نەخوشیێ نافكریە.

(نالبەندی) بەهەشت كریە رێكا گەهشتنا ئارامی و بدەستڤەهینانا بەختەوەریێ كو هەر ئەوە رێكا راست ودروست، و جەهنەم ژی وەكو جهەك نەباش قەلەم دایە، زانین و ئاگەهداریا ئەوی لسەر قورئانێ بەرچاڤ دكەت.

بۆ نموونە:

موشركا جەهنەم جهێ وان مۆمنا جە جەنەتە

من ئەڤا ژ قەولێ تە زانی هویە نەصا ئایەتێ[46]

هۆزانڤانی ئەڤ نیڤەدێڕە ژئایەتا قورئانا پیروز پیروز (الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ) (سوره فاطر) أيه(7) وەرگرتیە.

تێدا ئاماژێ ب دوو وێنێن جیاواز دكەت، د وێنیێ ئێكێدا دیمەنێ ئازار و ژناڤچوونا كەسانێن بت پەرست دكەت كو دوماهیا ئەوان جهەنەمە.

د وێنیێ دووێدا پێكهاتیە ژ وێنێ دوماهیكەكا خوش ژبو كەسێن چاك كو پاداشتنا بەهشتێیە.

نالبەند وەك كەسەكێ ئیماندار دگەلەك جهاندا باس ل دوزەخ و بەهەشتان دكەت، ترسا نالبەندی ژ خودێ و سزا و روژا حیسابێ دناڤ بەهرا پترا نیڤە دیرێن هۆزانا ویدا رەنگڤەدایە، ئاماژەیەكا روهنە ل سەر تێگەهشتنا ئەوی بو ژیانا پشتی مرنێ دیسان پەیامەكا توند و دژوارە ژبو كەسانێن سەرداچووی و خراب ئەوی ڤیایە وێنەی ب جوانترین و كاریگەرترین شێوە بگەهینە خەلكی دنیڤەدێراندا لایەنێ دەروونی یێ نالبەندی بەرچاڤ دبیت و خواندنا ژێدەرێن ئاینی و بسەر هۆزانا ویدا گرتیە وێنێن ترس و خوشی و ئازار و نیعمەتان ...هتد) تێكەلی دیوانا وی بوینە.

ب- دەڤگیری دگەل فەرمودێن پیرۆز: فەرمودێن پێغەمبەری دهێنە هژمارتن ژێدەرێ دووێ یێن كو نالبەندی مفا ژێ دیتی ژبو ئاڤاكرنا تێكستێ هۆزانێن خو، پشتی قورئانا پیروز، ئەو فەرمودە وەك كەرستەیەكێ زێندی د ناڤ هۆزانێن خودا بكارهێنایە.

1- بابەتێ مرنێ: مرن قوناغا دەربازبونێ یە ژ ژیانا دونیایێ یا دەمكی بو ژیانا هەتا هەتایێ، دفەرمودێت پێغەمبەری سلاڤێت خودێ لێ بن، گەلەك باس ل بابەتێ مرنێ هاتیەكرن، وەكو ئاموژگاری و ئاگەهداربوونەك ژبۆ خو دیركرن ژ سەرداچوون و غافل بوونێ. ئیمانداریا نالبەندی یا سوزداركری نەبو ب قورئانا پیرۆز بتنێ، بەلكو ئەوی فەرمودێت پێغەمبەری ژی دزانین و یێ پێ ئاگەه بو، لەورا دگەلەك جهاندا ئاماژە ب ئەڤان فەرمودا كریە، ئەڤێ پتر هۆزانا ئەوی نێزیكی شكوێ كارتێكرنێ كریە.

بۆ نموونە:

مرن نابیت ب ساناهی

بو هەمیا بقەهر و غەوغابوو[47]

هۆزانڤانی ب ئاوایەكێ ئاماژەپێكری فەرمودا پێغەمبەری سلاڤ لێ بن ئەوا دبێژیت (إن للموت سكرات) وەرگرتیە و د ناڤ نیڤەدێرێن هۆزانێدا بكارهینایە، ئەوی بتنێ ناڤەروك و دەلالەتا فەرمودێ وەرگرتیە و شیایە وێنەكێ جوان و كاریگەر ل سەر مرنێ و ئێشانا ئەوێ دروستبكەت.

8- پەیام گەهاندن:

نالبەند وەكو هۆزانڤانەك ڤیایە پەیامەكا مرۆڤایەتی برێكا هۆزانێن خۆ بگەهینیت، و پیرۆزیا ئەوێ پەیاما خودێ تەعالا بو پێغەمبەرێن خو (د. خ) یێن هنارتی بو هەمی جڤاكی و مرۆڤایەتیێ دیار بكەت، هەربوویە چەندین جهێن جودا ئاماژەپێ كریە پێغەمبەت ئاڤاكرنا جڤاك و كومەلگەهەكا ساخلەم كو دگەل بیروباوەرێن ئاینێ ئیسلامی بریڤەبچیت.

بۆ نموونە:

بۆ دینی چو تشتەك نەهێلا نەگوت

چ ما وان گوتی؟ وەخو كوشت و صوت[48]

دئەڤێ نیڤەدێرێدا هۆزانڤانی هەولدایە ب ئاوایەكێ بەرز باس ل پەیاما پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) بكەت، ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا قورئانا پیروز: الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِيناً) (سوره المائده) آیه (3)، هاتیە وەرگرتن، ئەڤە ئاماژەیەكا دیار بو كو هۆزانڤان یێ ئاگەهدارە لسەر فەرمودێن پێغەمبەری ب رێكا بەرجەستەكرنا وان دناڤ نیڤەدێرێن هۆزانێدا.

9- ئیمانداری (تەقوا):

ئیماندارى هێڤینێ باوەرپێكرنێ یە ب خوداێ مەزن، ئەو ئاڤاكانیا زەلالە ئەوا ب سەر دلەكێ ماندى و ژەنك هەلگرتیدا هاتى، كو مەزنترین مفاێ ئەوێ دبیتە ئەگەر ژبۆ ئاسانكرنا نەخوشیان، (نالبەندى) ب ئاوایەكێ جوان باس ل ئەڤێ بابەتێ كریە.

ئەو موسلمانە كو خێر خازێ موسلمان بیت

نە ئەزمان و بدەست ئەهلێ زەرەر وەك مارى[49]

ئەڤ نیڤەدێرا هۆزانێ ژ فەرمودا پێغەمبەرى (سلاڤ لێ بن): (المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه) هاتیە وەرگرتن، تێدا ناڤەرۆك و دەلالەتا ئەوێ وەرگرتیە، ود ناڤ نیڤەدێرێن هۆزانا خودا ڤەهاندینە.

ج- ژیان و چیروكا كەسایەتیێن ئاینی دهۆزانێن ئەحمەد (نالبەند)دا:

قورئانا پیرۆز یا پرە ژ چیروك و سەرهاتیان، و ژێدەرەكێ گرنگێ ئاگەهداركرنێیە، یا پرە ژ وێنێن پر ئازار ل سەر قیامەتێ و سزادانێ ژلایەكی و گەهشتنا خوشیا ژلایەكێ دیتر.

(نالبەند)ى چیروكا چەند كەساتیێن ناڤدارێن قورئانا پیرۆز وەرگرتینە.

بۆ نموونە:

ب- ئادەم و ئیبلیسى:

هۆزانڤان دوێنەیەكیدا باس ل ئادەم و ئیبلیسى دكەت، داكو ئەوێ گفتوگویا دناڤبەرا ئەواندا دیاربكەت.

بۆ نموونە:

نەبر سوجدە گوت ئەو ئاخە و ئەز ئاگر

بئەمرێ (أخرج) نەما ل وێ خان و مانێ[50]

ئەڤ نیڤە دێرە ژئایەتا قورئانا پیرۆز : (فاخرج منها فانك رجيم (سوره الحجر) آيه (34) وەرگرتیە.

دئەڤێ نیڤەدێرێدا وێنێ دانوستاندنلاێ دناڤبەرا خودێ و ئبلیسیدا دیاردبیت، دەمێ خوداێ مەزن فەرمانا ئیبلیسى دكەت داكو سوجدێ ژبۆ ئادەمى ببەت د وێنەكێ كاریگەردا ئەڤ چەندە بەرچاڤدبیت، كو هەمان واتایا ئایەتا قورئانا پیرۆز و دەلالەتێن ئەوێ هاتینە وەرگرتن و د ناڤ دێرا هۆزانا ویدا بەرجەستكر، ئەڤە دەڤگێریە ب ئاوایەكێ راستەوخو هاتیە ئاراستەكرن.

دئایەتەكا قورئانا پیرۆزدا خودێ بەحسێ ئەوێ فەرمانێ دكەت ئەوا ژ بو ئبلیسى ئاراستەكرن، ل دەمێ خودێ ئەوى ژێن سیبەرا عەرشێ خو دەردئێخیت، ئەڤە پەیامەكا راستەوخویە ژبو هەر دەربازبونەكێ ژ سنورێ دەستنیشانكرى، واتە هەر كەسێ فەرمانا خودێ بجە نەئینیت جهێ وى وەكى یێ ئبلیسیە.

ج- پێغەمبەر محمد (سلاڤ لێ بن):

ئێك ژ ئەوان كەسایەتیێن هۆزانڤانى دهۆزانێن خودا بكارهینایى، پێغەمبەر بوو (سلاڤ لێ بن) ئەو باس ل گەلەك سیفەتێن پێغەمبەرى دكەت، كو ئەو وەكو دلوڤانیەكێ ژبو گشت مروڤاتیێ هاتیە هنارتن.

بۆ نموونە:

لڤى ملكى وجودا عالەما خەلق

تو سولگان و هەوارگاهێ هەمانى[51]

ئەڤ نیڤەدێرا ژئایەتا قورئانا پیرۆز (وَمَا أَرسَلناكَ إِلاَّ رَحمَه لِلعَالَمِينَ) (سوره الأنبياء)آيه: (107)، هاتیە وەرگرتن.

هۆزانڤانى ب ئاوایەكێ جیاواز پەیاما خو ژبو خەلكى دیاردكەت، مەبەستا قورئانێ دهەبوونا پێغەمبەرا دا وەكى رێنیشاندەر بووینە ژبو رێكخستنا ژین و ژیار ئەوان، هۆزانڤانى باس ل هژمارەیەكا زورا پێغەمبەران كریە، دگەل بەرچاڤكرنا رول و ئەركێ ئەوان، هەروەكى دئەڤێ نموونێدا دەمێ باس ل پێغەمبەر (محمد) (سلاڤ لێ بن) دكەت و گەلەك ب بەرزى سالوخدانا ئەوى بچەند نیڤەدێرەكاندا دكەت، تێدا هەستا ڤیان و كاریگەربوونێ بەرچاڤ دبیت، ئەو ئەڤ ژێدەرە ب گرنگى زانینە هەرچەندە مەرەم نە بتنێ هێز و دەولەمەندیا هۆزانێ بو بەلكو بخالا ئێكێ كارتێكرن بو لسەر دەرونا خەلكى.

د- سالوخدانا پەرتوكێن ئەسمانی دهۆزانێت (نالبەند)ی دا:

باهرا پترا تێكستێن هۆزانی یێن نوی هەلگرێنا تێكستێن بەرێ تێدا هەیە، ئانكو حەلاندنەك دناڤبەرا هەردوو تێكستێن بەرێ و نۆكەدا دروستبوویە، ژ ئەنجامێ تێكەلكرنا وێ ب تەڤنێ تێكستا هۆزانێڤە. قورئان ژێدەرەكێ باشە بۆ هۆزانڤانان ژبو بەرزكرنا ئاستێ تێكیتا هۆزانا وان، ئەو هێمایە وەكی چارەسەركرنێن ساخكرنا دەروونی بووینە، ژ بۆ نەئارامیا دەروونا هۆزانڤانان و رەڤین ژ واقعێ نەخوشی تێدا دژیای و ڤەدیتنا واقعەكێ ئارام و تەنا.

أ- سالوخدانا قورئانا پیرۆز: قورئانا پیرۆز رولەكێ گرنگ دئاڤاكرنا تێكستا هۆزانێدا هەیە، ئەوە هۆزانێ ب هێز و شیان و كاریگەر دكەت، ل سەر دەروونا گوهداری، چونكی هەلگرا گەلەك لایەنێن گرنگێن رەوشتی و مرۆڤایەتیە دئەنجامدا رەنگڤەدانا ئەوێ ل سەر گوهداری دیاردبیت، چونكە قورئان بخو پەیاما راستی و بباوەرپێكرنێ یە لەورا هۆزانڤانان مفایەكێ زورێ باش ژێ وەرگرتیە، و دگەل تێكستا خویا هۆزانێ گونجاندیە.

نەبێژن ئەجەل دێ دەتن موهلەتێ[52]

ئەڤ نیڤەدێرە ژئایەتا پیروز (فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ) هاتیە وەرگرتن.

هۆزانڤانی پەیڤا ئەجەل كریە دناڤ تێكستا هۆزانێدا وەكی پشكەك ژ گوتارا هۆزانێ ب ئاوایەكی كو ل گەل نیڤەدێرا هۆزانێ دگونجیت.

دئەڤێ نیڤەدێرا هۆزانێدا نالبەند باس ل راستیا مرنێ و ژناڤچوونێ دكەت، كو وێنەیەكێ ترسناك بەرچاڤ دكەت ئەوژی ئەوە كو چ رزگاربوون ژێ نینە.

واتە سالوخدانا هزرا ئایینی دنیڤەدێرێن هۆزانا (نالبەند)یدا لایەنێ رەوشەنبیری و ئەزموونا ئەوی دیاردكەن، ژلایێ پلەیا روهنی و نەروهنیا ئەوان تێكستان. كا ئایا هۆزانڤانی ل ژێر كاریگەریا كیژ تێكستا ئایینی نیڤەدێر ڤیسینە، بەلێ بەشەكێ دیێ هۆزانێن وی زۆر تەم و مژاوی تێدایە، كارەكێ ئاسان نینە خواندەڤان بساناهی بزانیت هۆزانڤانی دەڤگیری دگەل كیش تێكستی كربو، هۆزانڤانی ب رێكێن جودا تێكستێن ئایینی وەرگرتینە. ئانكو وەرگرتنا ئەوی ژبو تێكستان زور جاران جیاواز بوویە، بو نموونە ل هندەك جهان دوبارەكرنەكا تمام ژ تێكستێن بەرێ بوویە، بەلێ دزوربەیا جاراندا بەرهەمهێنانەكا نوی بوویە شیایە ب سەركەفتیانە دانوستاندنێ دگەل وان تێكستان بكەت و سەروژنوی تێكستا خو ئاڤاكرنەكا نوی بدەتێ.

ئەنجام

1- وەرگرتنا هزرا ئایینی دهۆزانێن نالبەندیدا گەلەك ب ئاشكرایی بەرچاڤدبیت، ئەڤە دزڤریتە ئەزمونا دەولەمەندا هۆزانڤانی دبیاڤێ ئایینیدا.

2- دةقطيريا نالبةندى دطةل سةرضاويَن ئاينى كاريطةريةكا ئةريَنى ل سةر دروستبوونا ئةزموونا ويا هؤزانيَداكرية، هوزان ثتر دةولةمةندكريةو دةلالةت و ئاماذةييَن نوى ب هؤزانيَدا بةخشينة بونة ئةطةرىَ دروستبوونا دةستهةلاتةكا كاريطةر بؤ تيَسكتا هؤزانا وى، ب تايبةت دبياظىَ دةقطيَريا ئةوى دطةل تيَكستا ئايينى.

3- مفا وەرگرتنا هۆزانڤانی ژ قورئان و فەرمودێن پیروز و ب كارهێنانا ئەوان ب پلا ئێكێ تنێ وەرگرتنا هزرا تێكستیە، ل دویڤدا شێوێ وەرگرتنا ئاماژەپێكرن دهێت و پاش شێوێ وەرگرتنا دەقا و دەق دهێت.

4- فةرمودىَن ثيَغةمبةرى (سلاظ لىَ بن) ثشكةكا طرنط ذ تيَكستيَت هؤزانيَن بالبةندى ظةطرتينة، هةرضةندة ب كيمى ئةم ل سةر راوةستياينة ذبةر دريَذييا ظةكؤلينىَ، لةورا بتنىَ مة ئاماذة ب هندةك نموونةيان كرية و مة بةستا سةرةكى يا مة ئةو بووية دياركةين كو هؤزانا نالبةندى دطةل فةرمودىَن ثيَغةمبةرى ذى دةقطيرى بووية.

5- نالبەند ب كەسایەتی و چیروكێن قورئانێ كاریگەر ببوو، ئەو بووینە هێڤێنێ ژ دایكبوونا هۆزانەكا بهێز و كاریگەر، دەڤگیری دگەل ئەوان سەرهاتیادا كریە و كرینە بەشەك ژ ئەزموونا خۆیا هۆزانێ.

6- بابەتێن (مرن، ژناڤچوون، حیساب، قەبر....هتد) گەلەك كارتێكرنێ لسەر كەسایەتیا نالبەندی هەبوویە، ئەڤ كاریگەریە ب ئاوایەكێ روهن دنیڤەدێرێ، هۆزانا ئەویدا بەرچاڤدبیت و بەهرا پترا جاران ئەڤ بابەتە ئازراندینە.

پەراوێز

1- د.المختار حسني: التناصى، المفهوم و خصوصية التوظيف في الشعر المعاصر، ط1، دار التنوير، الجزائر، 2013، ص53.

2- د. ابراهيم مصطفى محمد الدهون، التناص في شعر ابي علاء المعري، ط1، عالم الكتب الحديثة، اربد، الاردن، 2009، ص23.

3- د.ياسر عبدالحسين رضوان: الناص عند ضعة العباسيين، ط1، مكتبة الادب، القاهرة، ص81.

4- د. شنو محەممەد مەحمود: دقاوێزان ل شیعری نوێ كوردیدا، چاپی یەكەم، چاپخانەی بینایی، بەرێوەبەرایەتی چاپ و بەلاوكردنەوەی سلێمانی، 2012، ل 26.

5- د.محمد خير البقاعي :دراسات في نص والتناصية ،ط1،حلب،سوريا ،1998،ص97.

6- سواعديه عائشه: جماليات التناص فى شعر أمل دنقل، رساله ماجستير، كليه الأدب واللغات، الجزائر، 2015، ص37.

7- هەمان ژێدەر، ل 37.

8- هەمان ژێدەر، ل 39.

9- هەمان ژێدەر، ل 39.
10- هەمان ژێدەر، ل 38.
11- د.نجم الدين خالد ئەلوندى: جورەكانى دەقاوێزان، لە رومانى (پێنجەمین كتێب)، جەبار جەمال غەریب، سلێمانى،2012، ل59.
12- سوران بەهائەددین،دەقا دێران لە شیعرى كوردیەكانى (مەحوى)دا، نامەى ماستەر، زانكۆى سەلاحەددین، هەولێر، 2014، ل53.
13- ئەحمەدێ نالبەند: باغێ كوردا، ب2، كومكرن و توێژاندن تاها مائى، پێداچوون وراستڤەكرن و سەرپەرشتیا چاپێ (رشید فندى، اسماعیل بادى، محمد عبد الله)، چ1، چاپخانا خەبات، دهوك، 1998، ل474.
14- حجى جەعفەر: گوتنێن مەزنان ل دەڤەرا بەهدینان، مطبعة علاء، الوزيريه، 1986، ل31.
15- هەژار فەقێ سلێمان: داتاوێزانى خودى لە شیعر، مەحوى، گ رامان، ژ 190، ل128.
16- ئەحمەدێ نالبەند: باغێ كوردا، ب2، ل207.
17- عەلائەددین سوجادى: خوشخانى، چاپخانەى زانكوى سەلاحەددین، هەولێر، 1986، ل152.
18- ئەحمەدێ نالبەند: باغێ كوردا، ب2، ل508.
19- هەمان ژێدەر، ب2، ل14.
20- هەمان ژێدەر، ب2، ل222.
21- احمد طعمة حلبى :اشكال التناص الشعري -شعر البياتى انموذجاً،مجلة الموقف الادبي ،اتحاد الكتاب العرب ،دمشق ،سوريا ،2007،ص15
22- إيناس نعمان أذريع: التناص فى شعر على الخليلى، رساله ماجستير، كليه الآداب، جامعه بيرزيت، 2016، ص18.
23- ئە حمە دێ نالبە ند ،باغێ كوردا ،ب2،ل50
24- إيناس نعمان أذريع:المصدر السابق،ص18.
25- ئە حمە دێ نالبە ند ،باغێ كوردا ،ب2،ل112.
26- سەعید دیرەشى: قەفتەك ژ هۆزانێن نالبەندى، دار الحريه للطباعة، بغداد، 1985،ل11.
27- ئە حمە دێ نالبە ند ،باغێ كوردا ،ب2،ل 156.
28- هەمان ژێدەر، ب2،ل45.
29- هەمان ژێدەر،ب2،ل70.
30- هەمان ژێدەر ب1، ل129.
31- هەمان ژێدەر ب2، ل82.
32- هەمان ژێدەر ب2، ل222.
33- هەمان ژێدەر ب2، ل221.
34- هەمان ژێدەر ب2، ل228.
35- هەمان ژێدەر ب2، ل221.
36- هەمان ژێدەر ب2، ل153.
37- هەمان ژێدەر ب2، ل62.
38- هەمان ژێدەر ب2، ل16.
39- هەمان ژێدەر ب2، ل220.
40- هەمان ژێدەر ب2، ل226.
41- هەمان ژێدەر ب2، ل81.
42- هەمان ژێدەر ب2، ل219.
43- هەمان ژێدەر ب2، ل187.
44- هەمان ژێدەر ب2، ل470.
45- هەمان ژێدەر ب2، ل406.
46- هەمان ژێدەر ب2، ل219.
47- هەمان ژێدەر ب2، ل10.
48- هەمان ژێدەر ب2، ل21.
49- هەمان ژێدەر ب2، ل82.
50- هەمان ژێدەر ب2، ل154.
51- هەمان ژێدەر ب2، ل153.
52- هەمان ژێدەر ب2، ل213.